

Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusamiselta ja
häirinnältä 2024-2026

Ylivieskan kaupungin esi- ja perusopetus sekä lukio

Sisällys

1. Kiusaaminen, häirintä ja väkivalta	3
2. Kiusaamistapauksen käsittely	7
3. Kiusaamisen vaikutukset	8
4. Ennaltaehkäisevät toimenpiteet	9
5. Toimintaohjeet.....	11
6. Toimintaohjeet kiusaamistapauksissa	12
7. Väkivalta	13
8. Häirintä	14
9. Toimijoiden tehtävät	17

1. Kiusaaminen, häirintä ja väkivalta

Kiusaaminen on tahallista ja tietoisista henkistä ja/tai fyysistä kiusaamista, jonka yksi tai useampi oppilas/lapsi kohdistaa yhteen ja samaan uhriin varhaiskasvatuksessa/koulussa tai matkalla varhaiskasvatukseen/kouluun. Yleisesti kiusaaminen luokitellaan pitempään jatkuvaksi toiminnaksi, mutta yksikin kerta riittää, jos kiusattu tuntee olonsa epämiellyttäväksi ja ahdistuneeksi. Kiusattu oppilas/lapsi on jollakin tavalla puolustuskyvytön kiusaajaan tai kiusaajiin nähden. Kahden tasaväkisen oppilaan/lapsen välinen tappelu tai riitely ei ole koulukiusaamista. Riidat ja erimielisyydet eroavat kiusaamisesta siinä, että ne ovat usein hetkellisiä eikä niiden kohteeksi joudu jatkuvasti yksi ja sama oppilas/lapsi. Aina, kun oppilas/lapsi kokee tulevansa kiusatuksi, varhaiskasvatuksen/koulun aikuisten tehtävänä on selvittää tilanteet niin, ettei kenenkään tarvitse tuntea oloaan turvattomaksi varhaiskasvatuksessa/koulussa.

Häirintä voidaan määritellä siten että se on henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden loukkaamista. Häirinnällä luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri. Käyttäytyminen on häirintää, kun sen tekijän olisi tavanomaista harkintaa käyttäen pitänyt tietää, että hänen käyttäytymisensä loukkaa toisen ihmisen arvoa ja luo esimerkiksi halventavan ilmapiirin.

Väkivalta on toisen fyysisen koskemattomuuden loukkaamista.

Kiusaamisen muotoja ovat:

Fyysinen kiusaaminen: lyöminen, potkiminen, töniminen, nipistely, kamppaaminen jne.

Henkinen väkivalta: pilkkaaminen, haukkuminen, matkiminen, naurunalaiseksi tekeminen ja sanaton viestintä, esimerkiksi ilmeily ja ilveily, epäystävälliset katseet ja kaikenlainen sanaton haukkuminen ja vuorovaikutusnormien rikkominen, (mm. tervehtimättä tai vastaamatta jättäminen), ulkopuolelle jättäminen

Painostava vallankäyttö: uhkailu väkivallalla, vahingon teolla tai jopa tappamisella, kiristäminen, pelottelu, muista eristäminen, pakottaminen tekoihin, rahan kiristäminen jne.

Haitanteko: tavaroiden piilottelu, vahingoittaminen ja varastaminen, ikävät puheet ja juorut toisen selän takana

Some-kiusaaminen: pilkkaavat tai uhkaavat viestit, juorujen tai henkilökohtaisten tietojen levittäminen, valokuvien luvaton ottaminen, niiden manipulointi ja levittäminen, toisen nimellä esiintyminen esimerkiksi keskusteluryhmissä ja/tai nettipeleissä, sulkeminen ryhmän tai keskustelun ulkopuolelle, salasanojen huijaaminen, pilapuhelut jne.

Seksuaalinen häirintä: nimittely, koskettelu, vihjailu, törkypuheet, ei anneta wc-rauhaa

Kiusaamisen merkkejä lapsessa voivat olla:

- koulukielteisyys/haluttomuus lähteä varhaiskasvatukseen
- motivaatio ja kouluarvosanat laskevat
- lisääntyneet poissaolot
- tavarat/rahat/vaatteet katoavat tai rikkoutuvat
- väkivallan merkit: naarmut, haavat, mustelmat
- vapaa-ajan harrastuksista pois jääminen
- kaveripiiri vaihtuu tai oppilas jää/jättäytyy yksin
- nuoren olemuksessa tai käyttäytymisessä tapahtuu muutos
- ahdistuneisuus, alakuloisuus, masentuneisuus, pelokkuus, mielialan vaihtelut, itkuherkkyys ja itsetuhoisuus, vetäytyneisyys yhteisestä toiminnasta
- väsyneisyys, pahoinvointi, päänsärky

Roolit kiusaamistilanteessa

Uhrin tai **kiusatus** roolissa oleva oppilas/lapsi on toistuvan, systemaattisen ahdistelun kohteena.

Kiusaaja on koko prosessin käynnistäjä. Hän aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää tai jopa pakottaa muita mukaan kiusaamiseen.

Apuri on mukana kiusaajan seurana tai avustajana. Hän harvoin on aloitteentekijä, mutta lähtee mukaan helposti.

Vahvistaja antaa kiusaajalle myönteistä palautetta olemalla yleisönä, kannustamalla kiusaajaa, nauramalla jne.

Puolustaja asettuu kiusatun puolelle ja yrittää saada toiset lopettamaan kiusaamisen. Hän pyrkii tukemaan kiusattua eri tavoin.

Ulkopuolinen ei juurikaan puutu tapahtumiin, vaan pysyttelee mieluummin sivummalla tapahtumista. Ulkopuolinen näkee kaiken, mutta pysyttelee taustalla ja vaikenee.

Samalla hän kuitenkin huomaamattaan hyväksyy ja mahdollistaa kiusaamisen.

Kiusaamiseen siis osallistuvat nekin, jotka eivät uskalla puuttua – ehkä peläten itse joutuvansa kiusaamisen kohteeksi.

Suuri osa oppilaista/lapsista tulee ryhmässä tiedostamattaan toimineeksi tavoilla, jotka myötävaikuttavat kiusaamisen jatkumiseen – siitäkin huolimatta, että heidän asenteensa yleensä ovat kiusaamisen vastaisia ja he toivovat, että kiusaaminen saataisiin loppumaan. Tästä syystä myös kiusaamisen vastaiset toimet tulisi suunnata koko ryhmään.

Kaikki eivät ole vastuussa kiusaamisesta, mutta kaikki ovat vastuussa sen lopettamisesta!

Kiusatun lapsen tai nuoren kohtaaminen

1. Turvallisen ilmapiirin ja tilan luominen
2. Kuuntele ja arvosta lapsen ja perheen kokemusta
3. Älä vähättele
4. Usko häntä
5. Ole empaattinen
6. Älä asetu yläpuolelle
7. Kerro olevasi tukena

Kiusattu lapsi ja nuori voi kärsiä kiusaamisesta, vaikka kiusaaminen olisi jo loppunut. Peruskoulussa koettu kiusaaminen saattaa pulpahtaa myöhemmin esille masennuksena tai ahdistuksena, jonka syytä nuori ei itsekään ymmärrä.

Opiskelumotivaatio heikkenee, eikä nuori jaksakaan käydä koulua. Kun tilannetta aletaan selvittää tarkemmin, pinnan alta nousee aiemmin koettu läpikäymätön kiusaaminen. Kiusaamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen on viime vuosina panostettu paljon, mutta lähes huomiotta on jäänyt se, miten kiusaamisesta voi selvitä. Ovatko arvet aina elinikäisiä? Ongelman vakavuudesta huolimatta kiusattujen jälkihoitoon ei toistaiseksi ole ollut toimintamallia.

Pitkäaikaista kiusaamista kokeneille tulisi tarjota yksilön tarpeista lähtevää jälkihoitoa, jossa he voivat käsitellä kokemaansa riippumattoman, ulkopuolisen henkilön kanssa. Oleellisia jälkihoidossa käsiteltäviä teemoja ovat muun muassa syyllisyys, häpeä ja toivo. Jälkihoidon merkitystä ei pidä aliarvioida. Kun kielteiset tunteet käsitellään, ne menettävät vähitellen merkitystään ihmisen kokemuksissa.

Kiusaaminen vaikuttaa koko perheeseen. Jälkihoidon aikana myös perheen kokemusten kuunteleminen ja arvostaminen on tärkeää, sillä kiusaaminen voi aiheuttaa vanhemmille riittämättömyyden tunnetta, epäluottamusta koulua kohtaan, huolta, pelkoa ja omien muistojen palaamista. Koulun suhtautumisella on suuri merkitys perheelle.

2. Kiusaamistapauksen käsittely

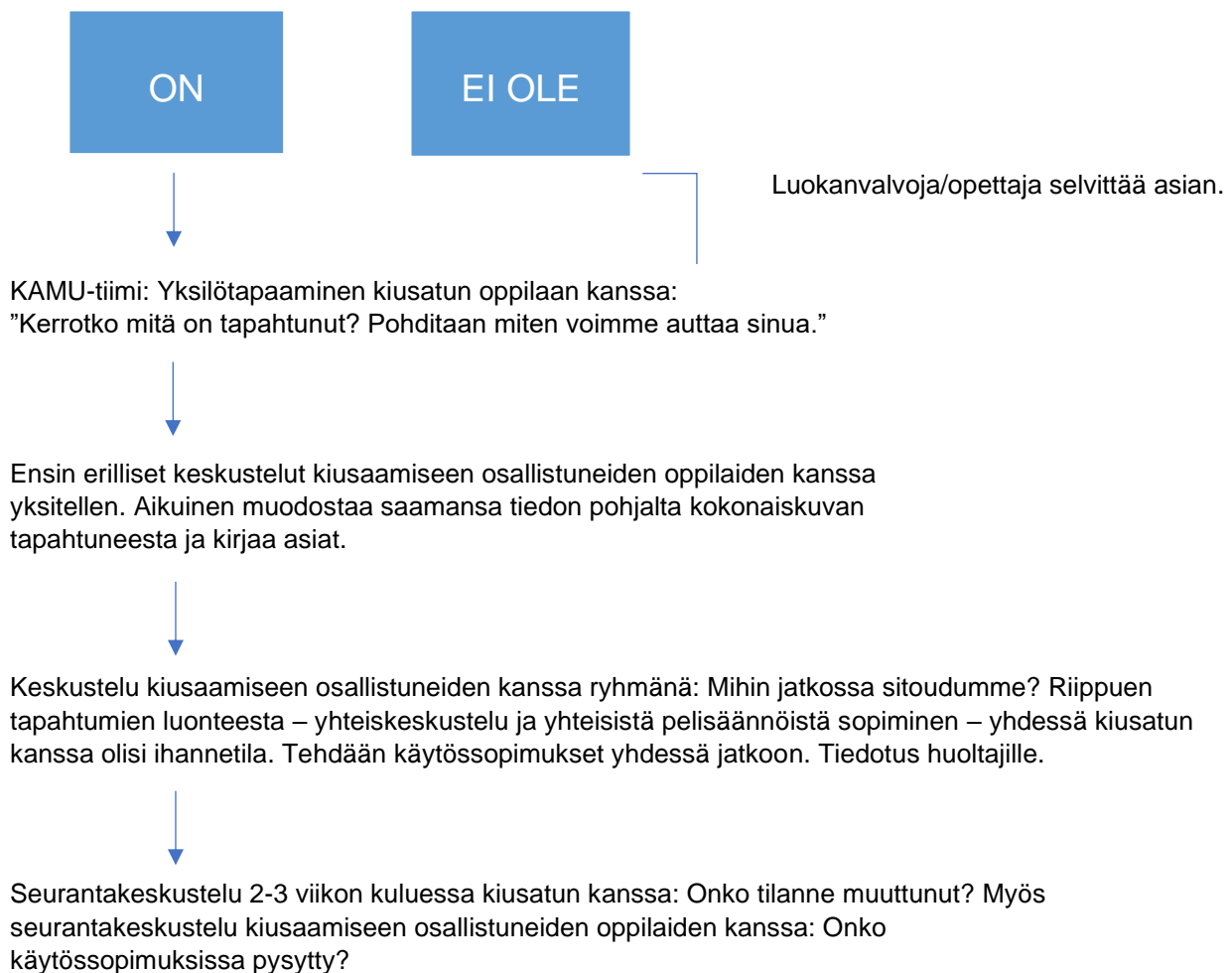
Varhaiskasvatuksessa ja osassa kouluja ei ole käytössä tämä KAMU-malli, mutta pääsääntöisesti toiminta on samanlaista.

Kerro aikuiselle, jos epäilet, että sinua kiusataan. Kerro kotona kotiväelle ja/tai koulun aikuiselle.

- Wilman kautta kamu.kamu (vain KAMU-ohjaajat lukevat)
- luokanvalvojalle, opettajalle
- puhelimella, viesti tai soitto

Tiedon saanut aikuinen ohjaa asian KAMU-tiimille aina tarvittaessa.

Aikuiset selvittävät oppilaan kanssa keskustellen onko kysymys systemaattisesta, toistuvasta kiusaamisesta?

3. Kiusaamisen vaikutukset

Kiusatuksi joutumisesta tekee erityisen traumaattista uhrina olemisen pysyvyys sekä vertaisryhmästä torjutuksi tuleminen. Kiusaaminen jatkuu monien uhrien kohdalla kouluvuodesta toiseen ja jopa sukupolvesta toiseen. Kiusaamiseen liittyy usein kokonaisvaltainen ihmisarvon menetys.

Kiusatut voivat olla yksinäisiä, he välttelevät sosiaalisia tilanteita, heillä on kielteinen käsitys vertaisista ja he pelkäävät, että heidät arvioidaan aina kielteisesti. Aikuisiässä heillä esiintyy myös luottamuksen puutetta ihmissuhteissa, kasvanut riski tulla kiusatuksi työelämässä sekä läheisyyden pelkoa seurustelusuhteissa.

Kiusaamisella on seurauksensa myös kiusaajille. Toisia kiusaavilla lapsilla ja nuorilla on tutkimuksissa todettu esiintyvän särkyjä, nukkumisvaikeuksia ja mielihapaa. Jos kiusaaja saa jatkaa kiusaamista kenenkään siihen puuttumatta, on riski, että hän käyttäytyy aggressiivisesti myöhemminkin.

Toisia kiusanneiden lasten kehityspolkuja tarkasteltaessa on huomattu, että heillä esiintyy myöhemmin monenlaisia mielenterveyteen ja ihmissuhteisiin liittyviä ongelmia, kuten aggressiivisuutta seurustelusuhteissa, antisosiaalisia persoonallisuushäiriöitä, päihteiden väärinkäyttöä ja rikollisuutta.

Kiusaaminen on rikos

Kiusaaja voi saada tuomion, jos hän on täyttänyt 15 vuotta. Jokaisen alle 18-vuotiaan kiusaajan asian selvittelyyn voidaan kutsua mukaan myös lastensuojelu.

Vahingonkorvausvastuulla ei ole ikärajaa. Toisin sanoen myös alle 15-vuotias kiusaaja voidaan tuomita maksamaan vahingonkorvausta kiusatulle, jos kiusaamisesta on aiheutunut vahingonkorvauslain mukaan korvattavaa vahinkoa.

Kaikenikäisiä lapsia voidaan käyttää todistajana rikoksen selvittämisessä. Todistajana toimimisesta ei voi kieltäytyä.

Kiusaaminen voi täyttää rikoksen tunnusmerkit. Kiusaajan yllyttäjä ja avunantaja voidaan myös tuomita avun antamisesta rikokseen. Esimerkiksi seuraavia rikosnimikkeitä voidaan soveltaa kiusaamisen yhteydessä:

Pahoinpitely: esimerkiksi lyödään, tönitään, potkitaan, kampataan, kuristetaan, vedetään hiuksista, käydään käsiksi tai aiheutetaan toiselle kipua tai vahingoitetaan terveyttä, vaikka uhrille ei tulisi teosta vammoja tai kipua. Rangaistuksena voi olla sakkoja tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Vammantuottamus: kiusaaja aiheuttaa kiusatun fyysisen loukkaantumisen. Rangaistuksena voi olla sakkoja tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Kunnianloukkaus: kiusaaja levittää kiusatusta valheellista tietoa esimerkiksi netissä. Törkeän kunnianloukkauksen kriteerit täyttyvät nopeasti netissä jutun levitessä lukuisille ihmisille. Rangaistuksena voi olla sakkoja tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen: kiusaaja laittaa lukuisten ihmisten saataville (esimerkiksi nettiin) kiusatun yksityiselämästä tietoa tai kuvia ja ne aiheuttavat vahinkoa kiusatulle. Rangaistuksena voi olla sakkoja tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Laiton uhkaus: väkivallalla uhkaaminen niin, että uhatulla on syy pelätä turvallisuutensa tai omaisuutensa olevan vakavassa vaarassa. Rangaistuksena voi olla sakkoja tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Pakottaminen: väkivallalla tai uhkauksella pakotetaan kiusattu sietämään, tekemään tai jättämään tekemättä jotakin. Rangaistuksena voi olla sakkoja tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

4. Ennaltaehkäisevät toimenpiteet

Ennaltaehkäisyssä korostetaan vuorovaikutustaitojen oppimista sekä yhteistyötaitoja. Kiusaamistilanteissa ja niiden selvittämisessä korostetaan sitä, että oppilas/lapsi itse ymmärtää oman toimintansa seuraukset ja osaa asettua toisen asemaan. Asiaan kiinnitetään jatkuvasti huomiota ja pyritään ennaltaehkäisyyn.

Keskittyminen ratkaisujen löytämiseen syyttelyn sijasta, ehdotuksia kouluille

- Asennekasvatus: vuorovaikutustaidot, esimerkiksi tervehtiminen, erilaisuuden hyväksyminen, ryhmässä toimiminen, myönteinen asenne, tunnetaidot, itsetunnon vahvistaminen, päivänavaukset
- Osallisuuden lisääminen (ideoinnit, teemapäivät, vastuuttaminen)
- Tietoisuuden herättäminen, oman toiminnan tarkkaileminen, sitoutuminen kiusaamisen vastaiseen toimintaan eli saada oppilaat oivaltamaan, että jokainen on omalta osaltaan vastuussa luokan/ryhmän hyvinvoinnista ja jokainen voi siihen omalla toiminnallaan vaikuttaa.
- Koulun järjestyssäännöt
- Kiusaamisen vastainen työryhmä
- Oppilashuollon toimivuus
- Luokkien/ryhmien omat kiusaamisen vastaiset säännöt
- Henkilökunta sitoutuu yhteisiin toimintatapoihin kiusaamisen ennaltaehkäisyssä
- Yhteistyö kodin ja koulun/varhaiskasvatuksen välillä
- Kiusaamisen vastaisesta toimintamallista tiedottaminen (oppilas, koti)
- Vanhempainvartit ja kehityskeskustelut
- Kummi- ja tukioppilastoiminta
- Yhteiset välituntisäännöt ja riittävä valvonta välitunneilla/ulkoiluun
- Aikuisten vastuulla on hyvän ilmapiirin luominen oman luokan sekä koko koulun oppilaiden kesken
- Yhteiset tapahtumat ja teemapäivät
- Ryhmäyttäminen, oppilaiden/lasten tutustuttaminen toisiinsa eri tilanteissa
- Ryhmäytymispäivät
- Erilaiset kyselyt: kiusaamis- ja kouluviihtyvyysskyselyt sekä sosiogrammit
- Verkostoituminen eri viranomaisten ja järjestöjen kanssa (esim. nuorisotoimi, koulupoliisi, seurakunta)
- Toimintamalli mukana opetussuunnitelmassa
- Tilanteiden dokumentointi (raportit)
- Palautelaatikko (positiivisuusboksi)
- Varhaiskasvatuksessa pisarapuuttumisen toimintamalli

5. Toimintaohjeet

Kun opettaja/työntekijä saa tiedon yksittäisestä riidasta tai konfliktista, tilanne pyritään ratkaisemaan välittömästi. Asiasta keskustellaan ja autetaan sopimaan se. Onnistunut selvittely tuottaa lupauksen, että teko ei toistu.

Yhdessä sovitaan, mitä tehdään, jos teko toistuu. Kirjaaminen esimerkiksi opettajan päiväkirjaan.

1. Kun joku henkilökuntaan kuuluva saa tiedon kiusaamisesta, selvittää hän tilannetta keskustelemalla sekä kiusaajan että kiusatun kanssa. Yksittäiset riitatilanteet selvitetään välittömästi. Aikuinen pyrkii keskustelemalla selvittämään, onko kysymys kiusaamisesta vai yksittäinen riita-asia. Jos on syytä epäillä kiusaamista, niin asia ohjataan KAMU-tiimin selvittelyyn.

2. Mikäli kiusaaminen on toistuvaa ja järjestelmällistä, opettaja selvittää tilannetta ja siirtää asian KAMU-tiimille. Selvityslomakkeeseen kirjaaminen ja arkistointi erilliseen KAMU-kansioon. Ilmoitus huoltajille asian kokonaiskuvan selvittyä. Koulun kiusaamistapauksien selvittelymalli kerrotaan asianosaisille ja huoltajille. Seuranta 2–3 viikon kuluessa.

3. Mikäli kiusaaminen edelleen jatkuu, selvitykseen tulevat mukaan KAMU-tiimin harkinnan mukaan huoltajat ja koulun moniammatillista osaamista (esim. kuraattori, psykiatrinen sairaanhoitaja, koulupsykologi). Palaverissa pohditaan tilanteeseen sopivia tuki- ja seurantakeinoja. Kirjaaminen lomakkeeseen ja arkistointi. Ilmoitus huoltajille, jos eivät ole läsnä.

Seuranta 2–3 viikon kuluessa.

4. Jos kiusaaminen ei lopu vielä kukaan, kutsutaan koolle verkostopalaveri, johon osallistuvat huoltajat, koulun moniammatillinen edustus ja tarvittaessa lastensuojelu. Aina tapauksen mukaan harkitaan osallistujien kokoonpano ryhmässä. Kirjaaminen palaverimuistioon. Koulun kurinpidolliset toimet esim. rehtorin kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen. Kirjaaminen ja arkistointi. Seuranta.

Parasta jälkihoitoa on kiusaamisen ennaltaehkäiseminen!

6. Toimintaohjeet kiusaamistapauksissa

- Koko henkilökunta on velvollinen puuttumaan kiusaamistapauksiin.
- Jokaiseen kiusaamistapaukseen puututaan välittömästi keskustellen osapuolten kanssa yksin ja yhdessä.
- Asiasta ilmoitetaan kotiin

KAMU-tiimi

- Osassa Ylivieskan kouluista toimii KAMU-tiimi, joka puuttuu esille tuleviin kiusaamistapauksiin

Kiusaamiseen puututaan välittömästi mm. seuraavin keinoin:

Koulun taso:

- aihetta käsitellään opettajainkokouksissa, vanhempainilloissa, vanhempainryhmässä
- luokissa teetetään vuosittain ns. kiusaamiskyselyt ja sosiogrammit
- huolehditaan tehokkaasta välituntivalvonnasta
- oppilaita ja huoltajia kannustetaan ottamaan yhteyttä opettajaan heti kiusaamisen tapahduttua
- otetaan yhteyttä kiusaajan ja kiusatun vanhempiin

Luokan taso:

- tiedotetaan oppilaille, miten koulussa toimitaan kiusaamistilanteessa
- tarvittaessa pidetään luokkakokouksia asiasta
- toimitaan luokkahengen parantamiseksi
- luokka voi laatia säännöt kiusaamista vastaan
- opettajat suhtautuvat vakavasti kiusaamisiin ja selvittävät ne välittömästi

Yksilötaso:

- keskustellaan vakavasti kiusaajien ja uhrien kanssa ja sovitaan seurannasta

- keskustellaan vakavasti asianomaisten oppilaiden vanhempien kanssa
- pyritään estämään kiusaamisen hyväksyminen
- kiusaajien käyttäytymistä seurataan pidemmällä aikavälillä
- pyritään tekemään kiusaajista kiusatun puolustajia

7. Väkivalta

Ennaltaehkäisy

Koulussa tehdään kaikille kyllin selkeästi selväksi, ettei yhteisössä hyväksytä väkivaltaa missään muodossa. Yhteisössä järjestyssäännöt ja erilliset sopimukset tukevat ymmärrystä siitä mikä on ei-toivottua käytöstä ja mikä rakentaa yhteisöllistä hyvinvointia ja turvallisuutta yksilötasolla.

Väkivallan ennaltaehkäisevänä toimina ovat lisäksi mm. seuraavat keinot:

- Ryhmäyttäminen ja toimintamallit uusilla ryhmillä ja uusien oppilaiden tullessa, mutta myös lomien jälkeen.
- Kaikki tapahtumat selvitetään. Selvittelyssä käytetään apuna tarvittaessa selvittelymuistiota.
- Aikuiset ovat oppilaiden apuna/tulkkina kun riitoja selvitetään.
- Vuorovaikutustaitojen oppiminen ja harjoittelu ryhmätasolla (luokissa).
- Koulussa opiskellaan ohjatusti ja valvotusti mutta samalla kasvatetaan vastuuntuntoiseen käyttäytymiseen niin, että väkivaltaa ei tapahdu myöskään silloin, kun aikuinen ei ole välittömässä läheisyydessä.
- Riittävä valvonta siirtymätilanteissa ja välitunneilla. Jos edellä mainituissa tilanteissa tapahtuu ei-toivottua käytöstä, valvontaa lisätään
- Koulu yhteisön tilaa seurataan erilaisin kyselyin esim. hyvinvointiprofiili, terveyskyselyt. Kyselyiden tuloksiin reagoidaan niiden vaatimalla tavalla.
- Ennaltaehkäisevistä toimista ja puuttumismalleista keskustellaan vanhempainilloissa.

- Koulun henkilökunnan, opettajien, ohjaajien ja oppilashuoltohenkilöstön havainnot kouluyhteisössä.
- Tukioppilastoiminta
- Oppilaita rohkaistaan kertomaan epäasiallisesta toiminnasta
- Tiivis, luottamuksellinen ja hedelmällinen yhteistyö vanhempien kanssa rakentaa välitöntä ja yhteisöllistä ilmapiiriä.
- Varhaiskasvatuksessa välittävä toimintakulttuuri ja sen ylläpitäminen aktiivisesti

Ohjeistukset väkivaltatilanteisiin löydet kriisisuunnitelmasta luvusta 5.9 sivulta 16 alkaen.

8. Häirintä

Seksuaalisessa häirinnässä on kysymys lapsen tai nuoren altistamisesta ikään kuulumattomalle seksuaalisuudelle, joka loukkaa hänen psyykkistä tai fyysistä koskemattomuuttaan. Sillä tarkoitetaan sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä. Vakavimmillaan se voi muuttua seksuaaliseksi väkivallaksi ja rikolliseksi teoksi. Häirinnälle on tyypillistä sen toistuvuus (voi olla myös yksittäinen teko).

Seksuaalinen häirintä voi ilmetä seuraavin tavoin:

- seksuaalisesti vihjailevat eleet tai ilmeet
- epäasialliset seksuaaliset puheet, kaksimieliset vitsit sekä vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset tai kysymykset
- epäasialliset seksuaaliset sisällöt eri sosiaalisen median kanavissa, WhatsApp, Snapchat- yms. viestit, tekstiviestit, sähköpostit, puhelinsoitot
- fyysinen koskettelu ja lähentely

- sukupuoliyhteyttä tai muuta sukupuolista kanssakäymistä koskevat ehdotukset tai vaatimukset
- seksuaalirikos kuten raiskaus, sen yritys tai seksuaalinen ahdistelu

Käsitys fyysisen vuorovaikutuksen muodoista ja sopivista rajoista on kulttuuri- ja yksilökohtaista. Fyysinen läheisyys voi ilmentää välittämistä ja huolenpitoa, lohduttaa ja luoda turvallisuudentunnetta. Moneen oppiaineeseen kuuluu, että opettaja tai opiskelija voivat koskettaa toista opiskelijaa. Olennaista on, että fyysinen kosketus ei seksualisoidu eikä sitä koeta kiusallisen, pakottavana tai epämiellyttävänä.

Seksuaalinen häirintä:

- Koulun toimintakulttuurin kehittäminen ja laaja-alaisesti hyvinvointia vahvistava ennaltaehkäisevä työ ehkäisee kaikkea toiseen henkilöön kohdistuvaa epäkunnioittavaa käyttäytymistä yhteisössä.
- Sitä, mitä häirintä ja seksuaalinen häirintä merkitsevät, on syytä selvittää oppilaille ikäkauteen sopivalla tavalla, oppilashuolto voi olla tässä apuna.
- Oppilaille tiedotetaan, miten heidän tulee toimia, jos he kokevat tulleen seksuaalisesti häirityiksi. Oppilasilmoitustaululle liitetään toimintaohje.
- Oppilaita rohkaistaan ottamaan asia puheeksi ja nimetään esim. terveydenhoitaja vastuuhenkilöksi. Henkilö voi olla joku muukin kouluyhteisön aikuinen.
- Oppilashuolto voi osallistua aiheen käsittelyyn akuuttien tilanteiden lisäksi esim. Mitä kuuluu- ja kyselytulosten käsittelyn yhteydessä ja terveydenhoitajan tunneilla
- Vanhemmille tiedotetaan koulun toimintatavoista.

Häirintään puututaan koulussa samoilla periaatteilla kuin kiusaamiseen.

Häirintää pyritään ennaltaehkäisemään seuraavin toimenpitein:

- Jokaisessa luokassa keskustellaan häirintään liittyvistä asioista.
- Eryteisesti kiinnitetään huomioita uusien oppilaiden sopeutumiseen kouluun.

Häirintään puuttuminen

Ensisijaisena vastuuhenkilönä on henkilö, joka on ensimmäisenä tilanteessa mukana.

- Keskustellaan asianosaisten kanssa ja selvitetään tilanteen kulku
- Kirjataan tapahtumat
- Järjestetään osapuolien kuuluminen ja sovitaan, että häirintä loppuu ja tehdään selväksi, mitä tapahtuu
- Jatkossa, jos sopimus ei pidä sovitaan seuranasta
- Ilmoitetaan asiasta vakavuusasteen mukaan huoltajalle, koulun opiskelijahuoltotyöryhmälle, koulukuraattorille jne. Suoritetaan asianmukaiset rankaisutoimet
- Opiskelijahuolto huolehtii, että sekä uhri että tekijä saavat tarvitsemansa tuen
- Seurataan, toistuuko tilanne

Jos tilanne toistuu, pyydetään kiusaajan huoltajat tulemaan koululle ja selvittämään tilannetta ja pohtimaan, mitä tehdään seuraavaksi. Vakavammissa tapauksissa arvioidaan myös lastensuojelun ja poliisin tarve.

9. Toimijoiden tehtävät

Opetuksen järjestäjä

Kiusaamisen vastaisessa työssä opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että:

- kouluissa noudatetaan lainsäädäntöä (kuten oppilaiden oikeutta turvalliseen opiskeluympäristöön) ja että toiminnan laillisuutta valvotaan
- kouluissa ennalta ehkäistään kiusaamista, esiin tulevaan kiusaamiseen puututaan ja toimenpiteiden vaikutuksia seurataan
- lakisääteiset ryhmät (kuten opiskeluhoollon ohjausryhmä ja koulukohtaiset opiskeluhooltoryhmät) on asetettu ja niiden jäsenet nimetty
- lakisääteiset suunnitelmat ja säännöt (kuten opetussuunnitelmat, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, koulukohtaiset opiskeluhoollon suunnitelmat ml. kiusaamisen vastaiset suunnitelmat, tasa-arvosuunnitelma, yhdenvertaisuussuunnitelma ja järjestyssäännöt) on hyväksytyt, ne ovat säädösten ja määräysten mukaisia ja ajantasaisia sekä niiden toteutumista seurataan
- opiskeluhoollon järjestetään ja sen toteutumista ja vaikuttavuutta arvioidaan opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistyönä
- opiskeluhoollon ulkopuoliseen arviointiin osallistutaan ja opiskeluhoollon kokonaisuuden omavalvonnasta huolehditaan opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistyönä
- koulu yhteisön ja opiskelu ympäristön terveellisyys ja turvallisuus tarkastetaan monialaisesti, havaitut puutteet korjataan, kehittämistarpeisiin puuttumista seurataan ja niistä raportoidaan. Tarkastuksessa kartoitetaan myös kiusaamisen esiintyvyys koulussa.
- henkilöstö saa riittävästi koulutusta ja perehdytystä (esimerkiksi kiusaamisen vastaiseen työhön sekä oppilaiden käyttämien sosiaalisen median ja digitaalisten pelien tuntemiseen ja osaamiseen)
- koululle osoitetaan tarvittaessa tukea yksittäisten kiusaamistapausten selvittämiseksi
- kouluja ohjeistetaan siitä, miten kiusaamistapaukset kirjataan ja miten kirjaukset arkistoidaan tiedonohjaussuunnitelman mukaisesti.

Rehtori

Ennaltaehkäisevässä työssä rehtori vastaa siitä, että:

- oppilaiden oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön toteutuu
- kiusaamista ennalta ehkäistään koulussa, esiin tulevaan kiusaamiseen puututaan ja toimenpiteiden vaikutuksia seurataan
- koulukohtaiset suunnitelmat ja säännöt (kuten opetussuunnitelma, opiskeluhoitosuunnitelma ml. kiusaamisen vastainen suunnitelma, tasa-arvosuunnitelma, yhdenvertaisuussuunnitelma ja järjestyssäännöt) on tehty osallisuudesta huolehtien ja ne päivitetään säännöllisesti
- koulukohtainen opiskeluhoitoryhmä on asetettu ja sen kokoonpano on nimetty
- yhteisöllinen ja yksilökohtainen opiskeluhoito järjestetään lainsäädännön mukaisesti
- kouluyhteisön ja opiskeluympäristön terveellisyys ja turvallisuus tarkastetaan monialaisesti, havaitut puutteet korjataan, kehittämistarpeisiin puuttumista seurataan ja niistä raportoidaan. Tarkastuksessa kartoitetaan myös kiusaamisen esiintyvyys koulussa.
- henkilöstölle annetaan riittävästi koulutusta ja perehdytystä (esimerkiksi kiusaamisen vastaiseen työhön sekä oppilaiden käyttämien sosiaalisen median ja digitaalisten pelien tuntemiseen ja osaamiseen)
- oppilaiden ja huoltajien osallisuudesta yhteisöllisessä työssä huolehditaan ja heille tiedotetaan kiusaamisen vastaisista toimintatavoista
- perusopetuksessa tietoon tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta ilmoitetaan niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle
- tarvittaessa oppilaasta tehdään lastensuojelulain mukainen ilmoitus lastensuojeluun ja/ tai poliisille
- kiusaamisen kohteeksi joutunut ja siihen syyllistynyt ohjataan tarvittaessa opiskeluhoillon psykologi- ja kuraattoripalvelujen tai koulu- tai opiskeluterveydenhuollon palvelujen piiriin.

Opettaja

Ennaltaehkäisevinä toimina opettaja

- vastaa siitä, että oppilaiden oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön toteutuu
- vastaa siitä, että kiusaamista ennalta ehkäistään ryhmässä, esiin tulevaan kiusaamiseen puututaan ja toimenpiteiden vaikutuksia seurataan

- luo opetustilanteisiin turvallisen ja rauhallisen ilmapiirin, huolehtii pedagogiikan keinoin kiusaamisen vastaisesta työstä sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelusta osana opetusta
- tuntee omat oppilaansa ja havainnoi heidän oppimisessaan ja hyvinvoinnissaan tai ryhmän vuorovaikutussuhteissa tapahtuvia muutoksia
- tuntee oppilaiden käyttämiä sosiaalisen median ja digitaalisten pelien ympäristöjä, verkkokiusaamisen erityispiirteitä ja puuttuu verkossa tapahtuvaan kiusaamiseen, kun saa tiedon verkkokiusaamisesta koulussa
- osallistuu koulukohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman (ml. kiusaamisen vastaisen suunnitelman) valmisteluun sekä perehtyy ja sitoutuu sen linjauksiin
- osallistuu koulukohtaisen opiskeluhoitoryhmän työskentelyyn oman ryhmänsä tilanteen osalta
- on yhteydessä huoltajiin, jos heidän alaikäisestä lapsestaan herää huoli
- perusopetuksessa ilmoittaa tietoonsa tulleesta koulussa ja koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle
- ilmoittaa verkossa tapahtuneesta kiusaamisesta oppilaan huoltajalle
- tekee tarvittaessa oppilaasta lastensuojelulain mukaisen ilmoituksen lastensuojeluun ja/tai poliisille
- voi lain mukaisesti konsultoida opiskeluhoillon palvelujen ammattilaista oppilaan yksilökohtaisen opiskeluhoillon tarpeesta
- ottaa yhteyttä opiskeluhoillon psykologiin tai kuraattoriin (yhdessä oppilaan kanssa) todetessaan palveluiden tarpeen sekä luovuttaa tuen tarpeen arvioimiseen tarvittavat tiedot
- ohjaa oppilasta käyttämään koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja tarpeensa mukaisesti
- huolehtii tarvittavasta asiantuntemuksesta kiusaamistilanteiden selvittelyssä ja toimenpiteiden pohtimisessa. Opiskeluhoillon palvelujen asiantuntijoiden mukanaolo ei tässä tapauksessa edellytä oppilaan tai huoltajan suostumusta
- kutsuu tarvittaessa koolle yksilökohtaisen monialaisen asiantuntijaryhmän opiskeluhoollollisen tuen tarpeen arvioimiseksi (edellytyksenä kokoonpanon tapauskohtainen harkinta ja suostumuksen hankkiminen)

Opetustilanteissa ennaltaehkäisevinä toimina opettaja

- Luo turvallisen ja rauhallisen ilmapiirin sekä huolehtii mm. tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjaannuttamisesta
- Toteuttaa sukupuolitietoista opetusta

- Seksuaalisen häirinnän ehkäiseminen aihealueena sisältyy:
  - Laaja-alaiseen osaamiseen (erityisesti itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu sekä monilukutaito)
  - Monien oppiaineiden tavoitteisiin ja sisältöihin (kuten terveystiedon, liikunnan, yhteiskuntaopin, äidinkielen ja kirjallisuuden sekä katsomusaineiden).

Opiskeluhooltoryhmä

Kiusaamisen vastaisessa työssä opiskeluhooltoryhmä:

- luo rakenteet ja toimintatavat yhteisölliselle ja ennalta ehkäisevälle työlle ja päättää sen edellyttämästä työn- ja vastuunjaosta opiskeluhooltoryhmässä ja koulu yhteisössä
- huolehtii oppilaiden ja huoltajien osallisuudesta opiskeluhooltoryhmän toiminnassa
- valmistelee ja päivittää koulukohtaisen opiskeluhooltosuunnitelman ja muut opiskeluhoitoa ja erilaisia ongelmatilanteita koskevat suunnitelmat ml. kiusaamisen vastainen suunnitelma
- kokoaa yhteisön turvallisuutta ja hyvinvointia koskevaa tietoa (ml. kiusaamisen esiintyvyys) eri lähteistä
- seuraa ja arvioi yhteisön ja ryhmien turvallisuuden ja hyvinvoinnin tilaa sekä yhteisöllisen hyvinvointityön vaikuttavuutta
- kartoittaa yhteisöllisen opiskeluhoitotyön keskeiset yhteistyötahot ja huolehtii heidän osallisuudestaan ryhmän työskentelyyn tarpeen mukaan
- kuulee tarvittaessa asiantuntijoita
- tiedottaa opiskeluhoitosta (ml. kiusaamisen vastainen suunnitelma), sen toimintatavoista ja käytännöistä oppilaille, huoltajille, koulun henkilöstölle ja yhteistyökumppaneille
- kehittää ja arvioi opiskeluhoitoryhmän omia toimintatapoja.

Opiskeluhoitopalvelujen asiantuntijat

Kiusaamisen vastaisessa työssä opiskeluhoitopalvelujen asiantuntija:

- toteuttaa ennalta ehkäisevää ja yhteisöllistä työtä ryhmä- ja yhteisötasolla
- tiedottaa omasta tehtäväkuvastaan, saavutettavuudestaan ja yhteystiedoistaan oppilaille, huoltajille sekä koulun henkilöstölle

- osallistuu koulukohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman ml. kiusaamisen vastaisen suunnitelman valmisteluun
- järjestää kaikille oppilaille koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa määräaikaista terveystarkastuksia ja tarkastusten yhteydessä keskustelee heidän kiusaamiskokemuksistaan, avoimia vastaanottoja sekä tarvittavia lisä- ja seurantakäyntejä
- tarjoavaa oppilaalle mahdollisuuden henkilökohtaiseen keskusteluun psykologin tai kuraattorin kanssa oppilas- ja opiskelijahuoltolain asettamissa määräajoissa
- arvioi ja ottaa huomioon oppilaan itsenäisen aseman yksilökohtaisessa opiskeluhoitossa tämän iän ja kehitystason mukaisesti
- ohjaa oppilaan tarvittaessa saamaan muita opiskeluhoitollon palveluja tai muuta erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa
- osallistuu kiusaamistapausten selvittämiseen, niihin puuttumiseen ja seurantaan omalla asiantuntemuksellaan yhteistyössä opetushenkilöstön kanssa. Tarjoaa tilanteessa tukea ja apua sekä ohjaa oppilaan tarvittaessa koulun ulkopuolisen tuen piiriin hänen yksilöllisen tarpeensa mukaisesti.
- tarjoaa muille opiskeluhoitollon toimijoille (ml. opettajat) konsultatiivista tukea yksilökohtaisen opiskeluhoitollon tarpeen arvioimiseksi ja oppilaan tukemiseksi
- tekee yhteistyötä huoltajien sekä koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa (sosiaali- ja terveystoimi, erikoissairaanhoido, poliisi, nuorisotyö, jne.)
- tekee tarvittaessa oppilaasta lastensuojelulain mukaisen ilmoituksen lastensuojeluun ja/tai poliisille.

Ohjeistusta oppilaille ja opiskelijoille

Oppilas voi kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin:

- rakenna osaltasi kouluyhteisöä, jossa kaikkien on hyvä olla. Ole reilu kaveri ja jos havaitset kiusaamista, osoita tukeasi kiusatulle esimerkiksi ottamalla yksin jäävä mukaan ryhmään.
- ilmoita kokemastasi kiusaamisesta välittömästi koulun aikuiselle, jotta hän voisi puuttua tilanteeseen
- ilmoita myös havaitsemastasi kiusaamisesta, vaikka se ei kohdistuisi sinuun itseesi
- kerro mitä tilanteessa tapahtui ja ketä oli paikalla
- kerro myös, jos olet kohdannut kiusaamista verkossa ja säilytä mahdolliset todisteet esim. some-, teksti- ja sähköpostiviestit
- kiusaamisesta voi ilmoittaa myös lähettämällä asiasta esimerkiksi someviestin

- osallistu koulun erilaisten suunnitelmien ja sääntöjen valmisteluun aina kun sinulla on siihen mahdollisuus.
- käytä oikeuttasi psykologi- ja kuraattoripalveluihin sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon, kun tarvitset tukea. Keskustelu on luottamuksellista ja toiveesi ja mielipiteesi otetaan huomioon.

Huoltaja

Huoltaja voi kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin:

- kiinnitä huomioita lapsesi tunnetiloissa tai käyttäytymisessä tapahtuviin muutoksiin
- jos havaitset tai saat tietoosi lapseesi tai muihin lapsiin kohdistuvaa kiusaamista koulussa, ilmoita asiasta viipymättä koululle
- voit ilmoittaa myös vapaa-ajalla tapahtuneesta kiusaamisesta, jos arvioit että asialla on vaikutusta lapsen koulunkäyntiin
- keskustele lapsesi kanssa kiusaamisesta ja sen muodoista sekä hänen kaverisuhteistaan koulussa, vapaa-aikana ja digitaalisissa ympäristöissä
- tutustu digitaalisiin ja sosiaalisen median ympäristöihin, joita lapsesi käyttää
- harjoittele yhdessä lapsen kanssa mediataitoja ja netin ja sovellusten kohtuullista käyttöä sekä rajoita tarvittaessa niiden käyttöä
- perusopetuksessa opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle
- lapsellasi on oikeus psykologi- ja kuraattoripalveluihin sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Opiskeluhuollon palvelujen asiantuntijat tarjoavat ohjausta myös huoltajalle
- mikäli kiusaaminen johtaa kurinpito- tai puuttumiskeinoihin tai sillä on rikosoikeudellisia seuraamuksia, noudatetaan asianosaisten kuulemisessa ja huoltajille tiedottamisessa lainsäädännön edellyttämiä menettelytapoja.